

DÜRÜST YARGILAMA ve MEDYA BAKIMINDAN DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ*

Doç. Dr. Nur CENTEL**

I. GİRİŞ

1. Yirminci yüzyılın son yirmi yılına damgasına vuran olaylar arasında kitle iletişim araçları teknolojisindeki gelişmeler ile bunların toplumlara egemen olmasının ilk sırada yer aldığını söylemek, abartılı bir saptama olmasa gerektir. Gerçekten, günümüzde kitle iletişim araçları (medya), özellikle televizyon, naklen yayınlarla en uzak noktalardaki olaylardan bile anında bilgi edinme olanağını sağlamakla dünyayı adeta küçülten, geniş kitleleri birbirine yaklaştıran son derece çekici ve büyüleyici bir araç konumundadır.

Kitle iletişim araçları, günümüz toplumunda, gerektiğinde siyasal iktidarı etkileme ve sınırlandırma işlevine sahip bulunan "kamuoyu" nun oluşmasına ve dile getirilmesine yeni boyutlar kazandırmakta önemli bir rolü üstlenmektedir. Öyleki, bir sosyal olgu olarak artık kitle iletişim araçlarının, özellikle radyo ve televizyonun sosyolojik açıdan incelenmesi gereği ortaya çıkmış, böylece özel bir sosyoloji dalı oluşmuştur.¹

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması devlete de yeni görevler yüklemiş, sözgelimi, bu araçların kullanımının hukuki çerçevesini çizmek ve yayınlara kişi hak ve özgürlüklerinin ihlâl edilmemesi için önlemler almak gereği yasakoyucu harekete geçirmiş, buna bağlı olarak da basın hukuku, medya hukuku ortaya çıkmıştır². Öte yandan, kitle iletişim araçlarının çağdaş toplumdaki önemi, günümüzde haberlere ulaşma

---

*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile Marmara Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezince 15-16 Aralık 1993'de düzenlenen "Medya, Suç ve Yargı" Sempozyumunda özetle sunulan tebliğ metnidir.

**Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹Bak. S. Dönmezer, Toplum Bilim, İstanbul 1994, k. no. 308 vd.

²Bak. S. Dönmezer, Basın ve Hukuku, İstanbul 1976, k. no. 37 vd.; Ç. Özek, Türk Basın Hukuku, İstanbul 1978, 6 vd.; K. İçel, Kitle Haberleşme Hukuku, İstanbul 1977, 14 vd.; U. Branahl, Medienrecht eine Einführung, Opladen 1992.

özgürlüğünün kolektif, hatta sosyal bir hak olarak nitelendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Böylece devletin, bu özgürlüğün kullanılmasına sadece izin verme değil, aynı zamanda onu geliştirme yükümlülüğünün de bulunduğu kabul edilmektedir³.

2. Medya özgür olmalıdır. Gerçekten, kamuoyunu oluşturan ve belirleyen bir güç olarak kitle iletişim araçlarının özgür olması zorunludur ve bu, Anayasada yer alan "düşünceyi açıklama temel hak ve özgürlüğü"nde (Ay m. 26) kaynağını bulmaktadır. Düşünce özgürlüğü, ancak düşüncenin açıklanmasına olanak sağladığında gerçekleşebilir. Medya, bu olanağın kullanılma aracıdır. Çağdaş demokrasilerde, düşüncenin açıklanmasında sınır kabul edilemez.

Ancak, medya özgürlüğü, diğer hak ve özgürlüklere saygı gösterilmemesi, sözelimi sanığın haklarının ihlâl edilmesi ya da ceza yargılamasının etki altına alınması haklarını, kuşkusuz içermez. Günümüzde, medyanın en çok ilgi gösterdiği konuların başında "suç" haberleri gelmektedir. Çünkü, bireyler suç haberlerini elde etmek istemektedir. Bu açıdan basın ve televizyonun suç olayına ilgi göstermesi, soruşturma ve yargılama makamlarının faaliyetlerini haber konusu yapması, onların işlevi kapsamındadır. Medya görevini yapmak ve yaşamak için toplumu oluşturan bireylere istediğini vermek zorundadır. Ancak, son yıllarda bu ilginin, hazırlık ve son soruşturma aşamasında olan davalar için artık bazı tehlikeler doğurduğunun farkına varılmaya başlanmıştır. Söz konusu tehlike önceleri sadece kişilik haklarının ihlâlî açısından değerlendirilirken, şimdi medyanın, yargılamanın dürüstlüğü de etkileyebileceği düşünölmeye başlanmıştır.

3. Artık, bir yayının dürüst yargılamayı etkileyici nitelikte olduğunun saptandığı mahkeme kararlarına da rastlanmaktadır. Sözelimi, 1979'da Danimarka'da, kamuoyunun yoğun ilgisini çekmiş olan bir ceza davasında, hüküm verileceği gün, bir günlük gazetenin manşetinde ve başyazısında, sanığın beraati talep edilmiştir. Kopenhag şehir mahkemesi, bu gazetenin sorumlu yazı işleri müdürünü, söz konusu yayınlı jüri üyelerine etkide bulunulduğu gerekçesiyle para cezasına çarptırmıştır. Olayda istinaf ve temyiz aşamaları da hükmün lehinde sonuçlanmıştır⁴.

Kısa bir süre önce hukukumuzda, kamuoyunun ilgisini çeken bir uyuşturucu madde kaçakçılığına ilişkin davada, yargılamanın etkilendiği gerekçesiyle, dava konusundan esinlenen bir televizyon dizisinin yayınının, davanın sonuçlanmasına kadar durdurulmasına karar verilmiştir. Yayının durdurulması kararında mahkemece, "söz konusu davanın senaryo haline getirilip yayınlanmasının, davada yargılanan sanıkların kişisel haklarını ihlâl etmesi bir yana, kamuoyu açısından davanın selâmetle yürütülmesine gölge düşürecek mahiyette olduğu, tanık ve bilirkişileri etkileyici nitelikte olduğu" belirtilmektedir⁵. Başka bir davada ise, sanıkların savunmalarında, medyanın kendilerini mahkemeden önce yargılayıp mahkûm ettiğinden, medyanın yargısız infazda

³Bak. İ. Ö. Kaboğlu, Kolektif Özgürlükler, Diyarbakır 1989, 90-91; Dönmezer, Basın, k. no. 83; N. Abadan, "Basın ve Haberleşme Hürriyeti", Türkiye'de İnsan Hakları, Ankara 1970, 94.

⁴Bak. K. Cornils, "Schweden", Öffentliche Vorverurteilung und faires Strafverfahren (yay. A. Eser / J. Meyer), Freiburg i. Br. 1986, 190.

⁵İstanbul 2. No.lu Devlet Güvenlik Mahkemesinin Kararı için bak. "Talihim 1 dizisine yayın yasağı" başlıklı haber, Cumhuriyet Gazetesi, 12.11.1993.

bulduğundan yakınıldığı görülmektedir. Bu örnekler konunun önemini yansıtıcı niteliktedir⁶.

4. Dürüst yargılama, bizce sanığın ve mağdurun hakları ihlâl edilmeksizin yapılan yargılamadır. Ceza muhakemesi hukukunun çağdaş ilkelerinin tümü, sanık açısından bakıldığında onun hakları olmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6'ya göre, bu hakların başlıcaları, bağımsız ve tarafsız mahkemede yargılanma, makûl sürede yargılanma, aleni yargılanma, iddia ve savunmanın karşılıklı olması, isnadı öğrenme, savunma hakkına sahip olma ve kesin hükme kadar masum sayılmadır.

Medyanın ise, taraflı yayınlarla, önyargılı bir kamuoyu oluşturarak özellikle, dürüst yargılama kavramına dahil olan mahkemelerin tarafsızlığını bertaraf etmesi, yargıçları etki altına alması ve sanığa tanınan kesin hükme kadar masum sayılma karinesini, suçluluk karinesine dönüştürmesi sözkonusu olabilmektedir.

5. Medyanın bir sanık hakkında kamuoyunda oluşturduğu önyargının yargılamayı gerçekten etkileyip etkilemediği konusunda yeterli ampirik araştırmalar ise, henüz yoktur⁷. Amerika'da bu konuda yapılan laboratuvar araştırmalarının değerinin tartışmalı olduğu belirtilmektedir⁸. Bu araştırmalarda, düzmece bir jüri oluşturularak, deneklerin bir kısmına olay hakkındaki taraflı, tek yanlı gazete haberleri, diğerlerine ise, objektif haberler okutulmuştur. Daha sonra, videodan duruşma aşaması izlettirilmiş ve yapılan oylamada, tek yanlı gazete haberlerini okuyan jüri üyelerinin, diğerlerine oranla, sanığı suçlu kabul etmeye daha yatkın oldukları saptanmıştır⁹. Sonradan, duruşmada hiç değinilirse bile, özellikle sanığın suçunu ikrar ettiği yolundaki haberlerin, deneme jürisindeki birçok üyeyi, sanığı suçlu bulmaya yönelttiği ve bu arada, yargıcin, basındaki haberlerin dikkate alınmaması biçimindeki uyarılarının hiç etkili olmadığı gözlemlenmiştir¹⁰.

Ampirik araştırmaların eksikliğine karşın, yabancı literatürde, meslekten olmayan yargıçların sanık hakkındaki önyargılı yayınlardan etkilendiklerine inanıldığı; buna karşılık, meslekten yargıçların ise, mesleki eğitim ve deneyimleri dolayısıyla, hüküm kurarken kitle iletişim araçlarının yayınlarından genellikle etkilenmediklerinin kabul edildiği belirtilmektedir¹¹. Bu açıdan, ülkemiz hukuk sisteminde sadece meslekten hakimlerin bulunması, medyadan etkilenme ihtimalini azaltmaktadır. Ancak, bu konudaki en küçük bir kuşkunun bile adaletin selameti açısından gözardı edilmemesi gereği açıktır. Medyanın yargılamanın dürüstlüğünü etkilememesi için hukuk sistemlerinde çeşitli önlemler öngörülmektedir. Aşağıda bunlardan sözedilecektir.

⁶Bak. İski Davası, Cumhuriyet Gazetesi, 27.11.1993, 8.12.1993.

⁷Bak. J. Meyer, "Rechtsvergleichender Querschnitt", Öffentliche Vorverurteilung und faires Strafverfahren (yay. A. Eser / J. Meyer), Freiburg i. Br. 1986, 329.

⁸Bak. Meyer, 329.

⁹Bak. T. Weigend, "Vereinigte Staaten von Amerika", Öffentliche Vorverurteilung und faires Strafverfahren (yay. A. Eser / J. Meyer), Freiburg i. Br. 1986, 248.

¹⁰Bak. Weigend, 248-250.

¹¹Bak. Meyer, 329.

II. MEDYANIN DÜRÜST YARGILAMAYI ETKİLEMESİNE KARŞI ÖNLEMLER

1. Gizlilik

a. Hazırlık soruşturmasında

Ceza muhakemesinde hazırlık soruşturmasının gizliliği, medyanın yargılamayı etkilemesini önleyecek bir özelliktir. Çünkü, bu şekilde medyanın haber kaynaklarına inebilme olanağı sınırlandırılmış olmaktadır.

Gizlilik, soruşturmanın selâmeti açısından kabul edilmiştir. Hazırlık soruşturmasında gizliliğin ölçüsü, kişiye, işleme ve aşamaya göre değişmektedir (CMUK m. 54, 143, 162, 165/5). Sanığın veya müdafinin bilgi edinebildiği işlemler veya belgeler açısından gizlilik sona ermiş demektir.

b. Sonsoruşturmada

Sonsoruşturmada kural olarak gizlilik sona ermektedir. Duruşmalar herkese açıktır (Ay m. 141/1, CMUK m. 373/1). İstisna olarak, duruşmaların gizli yapılması sözkonusu olabilir (Ay m. 141/1, CMUK m. 373/1).

Sonsoruşturmada gizlilik kararı alınmasının nedeni, ya genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin bunu kesin olarak gerekli kılması (CMUK m. 373/1), ya da sanığın, mağdurun, tanığın veya diğer muhakeme şüphelilerinin kişiliğinin korunmak istenmesidir (CMUK m. 375, ÇMK m. 25/1, DGM m. 23/5). Ancak, sözkonusu yasak medyayı da etkiler. Çünkü, gizliliğin sonucu yayın yasağı olmakta (CMUK m. 377/2, ÇMK m. 40, DGM m. 23/5) ve buna uymamak müeyyideyi gerektirmektedir (CMUK m. 377/4, ÇMK m. 40, DGM m. 23/5).

2. Susma yükümlülüğü

a. Türk hukuku

Hazırlık soruşturmasının gizli olma özelliğinden soruşturma makamlarının susma yükümlülüğü kaynaklanmaktadır. Özellikle hazırlık soruşturmasında faaliyette bulunan tüm görevlilerin bildiklerini açıklamama yükümlülüğü olmalıdır¹². Soruşturma makamlarının susma yükümlülüğü bulunmazsa, soruşturmanın akışı etkileneceği gibi, medyanın soruşturmayı etkilemesine de engel olunamaz. Bu açıdan, sözelimi 19.4.1990 gün ve 3628 sayılı "Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu" m. 18/4'de, ihbar konusu suç hakkında dava açılıncaya kadar bilgi vermenin ve yayın yapmanın yasak olduğu belirtilmektedir¹³.

¹²Bak. S. Erman / Ç. Özek, Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul 1991, 229.

¹³ISKİ'deki iddialarla ilgili yayın yapan basın yayın organları ile bilgi veren kamu görevlileri hakkında soruşturma açıldığı, ISKİ olayında bilgi vermenin ve yayın yapmanın 3628 sayılı yasa m. 18/4 uyarınca yasaklandığı konusunda İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı'nın beyanını için bak. Milliyet Gazetesi, 17.9.1993.

Sonsoruşturma aşamasında da bazı hallerde susma yükümlülüğü bulunmaktadır. Sözgelimi, gizli yapılan duruşmalarda mahkemenin, hazır bulunmalarına izin verdiği kişilere, duruşmanın gizli olmasını gerektiren konuların açıklanmamasını tembih etmesi sözkonusudur (CMUK m. 377/2).

Ancak, susma yasağının uygulamada etkili olmadığı düşünülebilir. Çünkü, Basın K. m. 16'da, gazetecinin haber kaynağını saklama hakkını da kapsayan "anonima hakkı", yani eser sahibinin kimliğini açıklamama hakkı tanındığından¹⁴, medya mensubunun haber kaynağını saklayarak susma yükümlülüğü bulunan konuları yayınlaması mümkündür.

b. Karşılaştırmalı hukuk

Birçok yabancı hukuk sisteminde önsoruşturma gizli yapılmakta ve soruşturma makamlarının susma yükümlülüğü bulunmaktadır. Sözgelimi, İsveç hukukunda önsoruşturma gizlidir (1980 tarihli İsveç Gizli Tutma Yasası bölüm 5 m. 1) ve dolayısıyla soruşturma makamlarının faaliyetlerinin açıklanması yasaya aykırı olmaktadır. Ancak, İsveç hukukunda yazar için olduğu kadar, bilgi veren kişi için de anonima hakkı bulunduğundan (İsveç Basın Özgürlüğü Yasası Bölüm 3 m. 1), uygulamada soruşturma makamlarından basına bilgi akışının önlenemediği belirtilmektedir¹⁵. Bunun dışında, İsveç hukukunda duruşmanın gizli yapılmasına karar verilmesi durumunda, mahkeme, hazır olanlara susma yükümlülüğü getirmekte ve belgelerin 70 yıla kadar gizli tutulmasına karar verebilmektedir (İsveç Muhakeme Yasası Bölüm 5 m. 4)¹⁶.

Danimarka hukukunda, ceza davasında görevi gereği faaliyette bulunan kişilerin, dava sonuçlanmadan önce, mahkeme dışında suçluluk konusunda herhangi bir açıklama yapamayacakları öngörülmektedir (Danimarka Usul Yasası m. 1016 a). İlgililerin isteği üzerine duruşmanın gizli yapılması durumunda da, ilgililerin susma yükümlülüğü bulunmakta ve mahkeme ayrıca aleni duruşmaların içeriğinin yayınlanmasını da yasaklayabilmektedir (Danimarka Usul Yasası m. 29/4, 31/2)¹⁷.

Avusturya hukukunda, idari organlar, resmi faaliyetleri dolayısıyla öğrendikleri olgular konusunda kural olarak susmakla yükümlüdür (Avusturya Federal Ay m. 20/3)¹⁸.

Alman hukukunda, hazırlık soruşturmasının gizliliği sonucu olarak soruşturma organlarının susma yükümlülüğü vardır ve bu yükümlülüğü ihlâl, hem suç hem de

¹⁴Bak. Erman / Özek, 130 vd.; Dönmezer, Basın, k. no. 396.

¹⁵Bak. Cornils, 200. İsveç hukukunda hatta bilgi veren kişinin ismini onun isteği dışında yayımlayan gazeteci hakkında para ya da 1 yıla kadar özgürlüğü bağlayıcı ceza öngörülmektedir (Basın Özgürlüğü Yasası Bölüm 3 m. 5).

¹⁶Cornils, 202.

¹⁷Cornils, 203.

¹⁸Bak. A. Dearing, "Österreich", Öffentliche Vorverurteilung und faires Strafverfahren (yay. Eser / J. Meyer) Freiburg i. Br. 1986, 165.

disiplin suçu olmaktadır (Alman Hakimler Yasası m. 76, 71, Ceza Yasası m. 353 b, 355, 203, Memur Hukuku Çerçeve Yasası m. 39)¹⁹.

İsviçre hukukunda memurlar için kapsamlı bir susma yükümlülüğü öngörülmüştür (İsviçre Federal Yasası m. 27/1). Mesleki sırrın, görev sona erdikten sonra da ifşası suç olmaktadır (İsviçre Ceza Yasası m. 320). Yetkisi olmaksızın bir makamın gizli belgelerini, işlemlerini veya araştırmalarını yayınlamak suçtur (İsviçre Ceza Yasası m. 293)²⁰.

Fransız hukukunda, yasada öngörülen istisnai haller dışında ve savunma hakkı açısından sakınca doğurmayacak biçimde önsoruşturmanın gizliliği sözkonusudur (Fransız Ceza Usul Yasası m. 11). Bu faaliyetlere katılanların görev sırrını saklama yükümlülüğü vardır.²¹

Amerikan hukukunda dava süjelerinin, mahkeme dışında dava hakkında açıklama yapmalarının yasaklanması mümkündür. Böylece, basın özgürlüğü kısıtlanmaksızın medya mensuplarına bilgi akışı engellenmektedir²². Ancak bu yasa, ilgililerin konuşma özgürlüğüne müdahale olmakla eleştirilmekte ve bağımsız polise karşı uygulanamayacağından, etkili de olmayacağı ileri sürülmektedir²³.

3. Duruşmada görüntüleme yasağı

Duruşmada ses ve görüntü kaydının yapılıp yapılamayacağı konusunda hukukumuzda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, duruşmanın disiplinini sağlamak başkanın görevidir. Duruşmanın disiplinini bozan her kişiyi başkan, muhakeme salonundan çıkarabilir (CMUK m. 378/1). Bu açıdan, medya mensuplarının duruşmada ses ve görüntü kaydetmelerine izin verip vermeme başkanın yetkisindedir. Ceza muhakemesi yasasının yürürlüğe girdiği dönemde bu hüküm ihtiyaçlara cevap verebilmiştir. Ancak, artık günümüzdeki teknik gelişmeler bu konuda yasal düzenleme yapılmasını gerektirmektedir. Duruşmaların aleniliği ilkesi (Ay m. 141/1, CMUK m. 373/1), bu konuda sınırlandırma yapılamaması sonucunu doğurmaz.

Yabancı hukuk sistemlerinde duruşmada ses ve görüntü kaydedilmesine sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Çünkü, birçok kişi tarafından izlendiğini, duyulduğunu bilmenin dava süjelerine psikolojik baskı yaparak onları tarafı kılacağından, kendilerini birer oyuncu gibi hissederek muhakemenin akışını ve gerçeğin bulunmasını etkilemelerinden endişe duyulmaktadır²⁴.

¹⁹Meyer, 347.

²⁰Bak. G. Helne / J. Locher, "Schweiz", Öffentliche Vorverurteilung und faires Strafverfahren (yay. A. Eser / J. Meyer) Freiburg i. Br. 1986, 220-221, 230.

²¹Bak. M. Spaniol, "Frankreich", Öffentliche Vorverurteilung und faires Strafverfahren, Freiburg i. Br. 1986, 105.

²²Weigend, 290.

²³Weigend, 293.

²⁴Dearing, 181.

DÜRÜST YARGILAMA VE MEDYA BAKIMINDAN DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ 63

Bu açıdan, sözelimi Avusturya hukukunda, duruşmada televizyon ve film için görüntü ve ses tespiti, naklen televizyon yayını yapılması yasaktır. Fotoğraf çekilmesi ise, ancak, başkan yasaklamazsa mümkündür (Avusturya Medya Yasası m. 22)²⁵.

Fransız hukukunda, oturumun açılmasıyla birlikte ses ve görüntü tespit eden tüm cihazların kullanımı yasaktır ve bu yasağın ihlali para cezasıyla karşılanmaktadır (Fransız Ceza Usul Yasası m. 308)²⁶. Fransız basın yasası da, duruşmada ses ve görüntü tespitine yarayan her türlü aracın kullanımını yasaklamakta, ancak usul yasasının aksine bu konuda başkana izin verme yetkisini de tanımaktadır. Buna göre, duruşmadan önce verilen dilekçe üzerine başkan, taraflar veya temsilcileri ile savcının da onayı bulunmak koşuluyla, oturum başlamadan önce ses ve görüntü tespitine ve naklen yayına izin verebilir. Hükmün ihlali para cezasını gerektirdiği gibi, mahkemenin araçlara, ses bandı veya resimlere elkoyması da mümkündür (Fransız Basın Yasası m. 38ter)²⁷.

Danimarka hukukunda, duruşmada fotoğraf çekilmesi ve resim yapılması ancak mahkemenin açık izniyle mümkündür (Danimarka Usul Yasası m. 31/4)²⁸.

Norveç ceza muhakemesi yasasına göre de, sanığın duruşma salonuna girerken veya çıkarken ya da adliye binasında görüntülenmesi ancak kendi izniyle mümkündür²⁹.

İsviçre hukukunda duruşmada ses ve görüntü kaydına uygulamada izin verilmemektedir. Bu konuda bazı kanton yasalarında (Nidwalden ve Solothurn) açıkça yasaklayıcı hüküm bulunmakta, mahkemenin istisnaen izin verebileceği öngörülmektedir³⁰.

Alman hukukunda duruşmada ses ve görüntü tespiti, yayını yasaktır (Alman Mahkeme Teşkilâtı Yasası m. 169)³¹.

Amerikan hukukunda yargıcın, zaruret halinde mahkeme salonunda medya mensuplarının sayısını sınırlaması, onlara belli bir yer ayırması ve duruşma sırasında hangi araçlarla, ne ölçüde ses ve görüntü kaydedebileceklerini belirlemesi mümkündür³². Amerikan yüksek mahkemesi 1965 tarihli bir kararında, duruşmada görüntü kaydının yargılamanın dürüstlüğü açısından yaratacağı tehlikelere değinmiştir. Yüksek mahkemeye göre, sanık, tanık, jüri üyeleri ve hatta meslekten yargıçlar aynen kamuoyuna yansıtıldıklarını, her sözlerinin, her mimiklerinin milyonlarca kişi tarafından izlendiğini bilirlerse, hukuken öngörüldüğü biçimde işlevlerini yerine getiremezler. Aynı zamanda,

²⁵Dearing, 181-182.

²⁶Spaniol, 109, 127.

²⁷Spaniol, 104, 135.

²⁸Cornils, 203.

²⁹Cornils, 203 dn. 29.

³⁰Heine / Locher, 226.

³¹Strafprozessordnung mit EinführungsG Gerichtsverfassungsg, 25. Bası, Beck-Texte im dtv, München 1993, 215-216.

³²Welgend, 279.

izleyicilerin dava sjelerini etkilemesi tehlikesi de doęar³³. Yüksek mahkemenin bu kararından sonra Amerika Birleşik Devletlerinde, federe devlet yasakoyucularının hemen hepsi duruşma salonunda ses ve görüntü kaydını yasaklamışlardır. Ancak, yetmişli yılların sonlarında daha az dikkati çeken, dolayısıyla daha az rahatsız edici çekim tekniklerinin gelişmesiyle birlikte, mahkemeler tekrar duruşma salonlarında televizyon kameralarına izin vermeye başlamışlardır. Öyle ki, yüksek mahkeme de 1981 tarihli bir kararında, sanık razı olmasa bile mahkemenin duruşmada televizyon çekimi yapılmasına izin verebileceğini aıklamıřtır³⁴. Ancak bu karar, Amerikan hukukunda medya mensuplarının duruşmada ses ve görüntü kaydı yapılmasına izin verilmesi konusunda anayasal bir hakka sahip oldukları anlamını taşımamakta ve yasakoyucunun yasaklamamış olması koşuluyla, bu konuda izin verme yetkisi yargıca ait bulunmaktadır.³⁵

4. Yayın yasağı

a. Türk hukuku

Hukukumuzda gizli yapılmasına karar verilen(veya gizli yapılması gereken) duruşmaların yayınının yasaklanması (CMUK m. 373/1, 375/1, 377/2, ÇMK m. 40/1) dışında, yargılamanın akışının etki altında bırakılmaması amacıyla basın yasasıyla da bazı yayın yasakları getirilmiştir.

Basın yasası m. 30/1 cümle 1'e göre, öncelikle, soruştırmaya ilişkin talep ve iddianamelerle kararların ve diğer her türlü belgenin aleni duruşmada okunmasından ya da takipsizlik kararı verilmesinden önce yayınlanması yasaktır.

Basın yasasının bu hükmü öğretilerde haklı olarak eleştirilmekte, demokratik ilkelere ters düştüğü, hiç bir ayırım yapılmaksızın hazırlık soruşturmasına ilişkin tüm karar ve belgelerin yayınının yasaklanmasının, haber alma ve verme özgürlüklerini gereksiz yere kısıtladığı, böylece yasanın her gün ihlline yol atuğı ileri sürülmektedir. Adli sır, sanığın delilleri karartmasının önlenmesi amacına yönelik olduğuna göre, kamu davası açılmadan önce de, sanığın öğrendiği andan itibaren artık tutuklama, arama, salıverme, elkoyma gibi kararların yayınlanması yasak olmamalıdır³⁶.

³³Bu kararda sanık, televizyon çekiminin verilen hükmü belli bir biçimde onun aleyhine etkilemiş olduğunu ortaya koyamamış ve yüksek mahkeme de dürüst yargılama açısından özel bir tehlike bulunduğunu ifade edememiştir. Ancak, hüküm dörde karşı beş oy ile bozulmuştur. Çoğunluğu oluşturan üyelerden dördü, mahkeme salonlarından televizyon yayınlarının her koşulda dürüst yargılamayı etkileyeceği görüşünde olduklarını belirtmişlerdir. Beşinci ye ise, somut olaydaki belli koşullarla sınırlı olarak dürüst yargılamanın etkilendiğini kabul etmiştir (Weigend, 280-281).

³⁴Bu olayda, kısmen televizyona çekilen duruşmada verilen hükme karşı sanık tarafından kanun yoluna başvurulmuştur. Yüksek mahkeme, duruşmada televizyon çekimi yapılmasıyla sanığın dürüst yargılama hakkının ve jüri üyelerinin objektifliğinin ihlâl edildiğinin ortaya konamadığını belirtmiştir (Weigend, 281-282).

³⁵Weigend, 282.

³⁶Erman / Özek, 231;Özek, 386-387.

Yasa, belgelerin yayınlanmasını yasakladığından, hazırlık soruşturması aşamasında sanığın, mağdurun veya tanıkların söyledikleri yayınlanabileceği gibi; soruşturma makamlarının takipsizlik kararı verilmesinden veya belgelerin duruşmada okunmasından önce beyanat vermeleri durumunda, buna esas olan talep, karar, rapor veebelgenin yayını da suç oluşturmayaçaktır³⁷.

Basın yasası m. 30/1 cümle 2'de ise, ceza kovuşturmasının başlamasından hüküm kesinleşinceye kadar geçen sürede yargıcın ve mahkemenin, hüküm, karar ve işlemleri hakkında mütalâa yayınlanması yasaklanmaktadır. Mütalâanın övme ya da yerme biçiminde olması mümkündür³⁸. Yargıcın ve mahkemenin hüküm, karar ve işlemleri hakkında mütalâa olmamak koşuluyla, tanık beyanları yayınlanabileceği gibi; savcılarda karar ve işlemleri hakkında da, iddianame duruşmada okunduktan veya takipsizlik kararı verildikten sonra mütalâa ileri sürülebilir³⁹.

Basın yasasının sözkonusu hükmü de öğretilerde haklı olarak eleştirilerek, yasadaki mahkemeyi ekileyici yayınların açıkça yasaklanmadığı, bu nedenle, yargıç veya mahkemenin karar ve işlemleri hakkında bir mütalâa ileri sürülmeksizin duruşmayı etkileyebilecek yayın yapılmasının suç oluşturmayaçacağı ileri sürülmektedir⁴⁰. Oysa, dürüst yargılama açısından önemli olan, yargıçları etki altında bırakmaya yönelik yayınların engellenmesidir. Bu açıdan, kanımızca, Basın yasası m. 30/1 yeniden düzenlenerek amaca uygun biçimde ifade edilmelidir.

Öte yandan, Basın yasası m. 33/2'de, onsekiz yaşından küçük tüm sanık ve mağdurların, bazı suçların ise sadece mağdurlarının⁴¹ kimliklerini açıklayan bilgi veya resim yayını yasaklanmaktadır. Bu koruma bizce tüm sanıklara sağlanmalıdır. Sanık, topluma mal olmuş bir kişi olmadıkça kimliğinin ve resminin yayınlanması haklı görülemez⁴².

Ülkemizde basının kendi kendini sınırlandırma ve denetleme çabaları ise, başarılı olamamıştır. Basın konseyi sözleşmesiyle 1986'da (1960 tarihli basın şeref divanının yerine) "basın konseyi" kurulmuş, konsey yüksek kurulunun, yayına ilişkin mesleki uygulamalar hakkında şikayetleri karara bağlayarak (m. 16/c) uyarma, kınama cezası verebileceği (m. 23) ve kararın ilgili basın organlarıncaya yayınlanacağı öngörülmüştür (m. 24). Basın konseyinin basın meslek ilkeleri arasında, suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimsenin suçlu ilân edilemeyeceği, yasaların suç saydığı eylemlerin

³⁷Erman / Özek, 233, 235.

³⁸Erman / Özek, 236.

³⁹Erman / Özek, 233, 235.

⁴⁰Erman / Özek, 237.

⁴¹Bu suçlar TCK m. 414-416, 421, 423, 429, 430, 435, 436, 440-442'de gösterilen ceren ırza geçme, sarkıntılık-sözatma, alacağım diye kandırıp kızlık bozma, kız-kadın-erkek kaçırma, fuhşiyata tahrik ve zina suçlarıdır.

⁴²Bak. J. Bornkamm, Pressefreiheit und Fairness des Strafverfahrens die Grenzen der Berichterstattung über schwebende Strafverfahren im englischen, amerikanischen und deutschen Recht, Doktora Tezi, Freiburg i. Br. 1980, 248-250; F. Yentsey, Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul 1993, k. no. 412 vd.

gerçek olduğu konusunda inandırıcı nedenler bulunmadıkça kimsenin suçlanamayacağı yer almıştır. Ancak, uygulamada basın konseyinin denetleme çabaları etkili olamamıştır.

b. Karşılaştırmalı hukuk

Yabancı hukuk sistemlerinin birçoğunda ceza davalarına ilişkin haberlerin dürüst, tarafsız ve masumluk karinesini dikkate alacak biçimde verilmesini öngören basın (ya da medya) yasalarının, medyanın dürüst yargılamayı etkilemesine karşı güçlü bir araç oluşturduğu belirtilmektedir⁴³.

Sözgelimi, Avusturya Medya yasası m. 23, ceza muhakemesine etki edilmesini cezalandırmaktadır⁴⁴. Avusturya hukukunda, gizli yapılmasına karar verilen duruşmaların içeriğini yayınlamak, radyo veya başka yolla kamuoyunun bilgisine sunmak da, özgürlüğü bağlayıcı cezayı veya gün para cezasını gerektiren bir suç olmaktadır (Avusturya Ceza yasası m. 301/1)⁴⁵.

Fransız Basın yasası m. 29, kişinin şerefini, saygınlığını azaltan her yayını hakaret veya iftira olarak yasaklamaktadır. Aynı yasa m. 38/1 ise, önsoruşturmanın iddianame veya diğer belgelerinin duruşmada alenen okunmasından önce yayımlanmasını yasaklayarak, dürüst yargılamayı güvencelemeye çalışmaktadır⁴⁶.

İsveç hukukunda ise, sanığın kimliğinin medyada açıklanması yasaktır. Ancak, kamu çıkarı varsa, sanığın kimliği istisnaen açıklanabilir⁴⁷. Öyle ki, İsveç basın konseyi 1983'de, bir gazetede, daha önceden iki adam öldürme ve nitelikli kundaklama suçlarından ömürboyu özgürlüğü bağlayıcı cezaya çarptırılan bir kişinin isminin açıklanmasını, basın ahlakına aykırı bulmuştur⁴⁸.

İsveç'te, gazete yayımcıları, gazeteciler ve yayımcılar birliklerinin müştereken yayınladıkları 1978 tarihli "basın, radyo ve televizyon için ahlâk kuralları" arasında adli haberler konusunda şu ilkeler yer almaktadır: "Yeteri kadar araştırmadan kimseyi suçlayıcı yazı yayınlamayın. Ceza davalarında taraflı yayın yapmayın. Her iki tarafın da iddialarını yazın. İsim açıklamayın. İsim açıklamayınca, resim veya kimliği belirtecek başka bilgiler de yayınlamayın. Hiç kimsenin sabıkalı olduğunu yazmayın ve polisin açıklamalarını eleştirel değerlendirin⁴⁹."

İsveç'te basının kendikendini sınırlandırmasının etkili olduğu görülmektedir. 1916'da kurulan "İsveç basın konseyi"nin, basın ahlâkını ihlâl eden yayınlara karşı ekonomik müeyyide uygulama ve konseyin kararını aynen yayınlamakla cezalandırma

⁴³Meyer, 334.

⁴⁴Dearing, 178.

⁴⁵Dearing, 179.

⁴⁶Spaniol, 103.

⁴⁷Cornils, 205.

⁴⁸Cornils, 205.

⁴⁹Cornils, 204-205.

yetkisi bulunmaktadır⁵⁰. İsviçre'de, devlet tekelinde bulunan radyo ve televizyon yayınları hakkındaki şikayetler için ise, basın konseyine tekabül eden ve üyeleri hükümetçe atanan radyo konseyi yetkilidir⁵¹.

Danimarka hukukunda, görülmekte olan bir davada mahkeme üyelerini etkilemeye yönelik yayınların para cezası ve özgürlüğü bağlayıcı ceza ile karşılanacağı öngörülmektedir (Danimarka Usul yasası m. 1017)⁵².

İsviçre hukukunda, adli haberlerin verilmesi yöntemi usul hukukuna dahil bir konu sayılmaktadır. Zürih yüksek mahkemesinin bu konuda 1941 tarihli kuralları bulunmaktadır. Buna göre, "güvenilebilir kişiler"e mahkemelerde adliye muhabirliği yapma izni verilebilir. Bu gazeteciler dava evrakına soruşturmanın başından itibaren bakabilirler, ama bu bilgileri, ancak duruşma başladıktan sonra kullanabilirler. Adliye muhabirlerinin yükümlülükleri ise, gerçeğe uygun haber vermedir⁵³. İsviçre gazeteciler birliği yetmişli yılların başında üyeleri için bağlayıcı olan "ahlâk kuralları"nı yayınlamıştır. Buna göre, üyeler, bireylerin özel yaşamlarına saygı göstermekle yükümlüdürler. İhlâllere karşı basın konseyine şikayette bulunulması mümkündür. Basın konseyi, olayı kendi yayın organında yayınlama müeyyidesini uygulayabilir⁵⁴.

Alman hukukunda, devletin güvenliğinin tehlikede olması nedeniyle aleniliğin kaldırılması durumunda, duruşmanın ve belgelerin içeriğinin medyada yayınlanması yasaktır (Alman Mahkeme Teşkilâtı yasası m. 174/2). Bu yasağın ihlâli, 1 yıla kadar özgürlüğü bağlayıcı ceza ya da para cezası ile karşılanmaktadır (Alman Ceza yasası m. 353d/1). Devletin güvenliğinin tehlikede olmasından başka nedenlerle aleniliğin kaldırılması durumunda ise, mahkemenin ilgili kişileri susmakla yükümlü kılması mümkündür (Alman Mahkeme Teşkilâtı yasası m. 174/3). Bu yükümlülüğün ihlâli de yine 1 yıla kadar özgürlüğü bağlayıcı cezayı ya da para cezasını gerektirmektedir (Alman Ceza Yasası m. 353d/2)⁵⁵.

Öte yandan, Alman hukukunda, iddianamenin veya ceza davasına ilişkin yazılı belgelerin, aleni duruşmada okunmadan önce kısmen veya tamamen yayınlanması suçtur (Alman Ceza yasası m. 353d/3). Alman öğretisinde bu hükmün, ilgililerin tarafsızlığını

⁵⁰İsviçre'de, diğer İskandinav ülkelerinin aksine, basın ombudsmanı bulunmaktadır. Basın ombudsmanı bir başvuruyu esasız sayarak geri çevirebilir. Bu, ilgililerin doğrudan doğruya basın konseyine başvurmalarını engellemez. Basın ombudsmanı basın ahlâk kurallarının ihlâl edildiği görüşünde ise, ya gazeteye ihtar verir ya da konuyu basın konseyine gönderir. Şikayetlerin % 20'sinin basın konseyine gittiği ve her yıl İsviçre'de tüm şikayetlerin % 20'sini oluşturan ortalama 80 gazete yazısının basın ombudsmanı ya da basın konseyince cezalandırıldığı belirtilmektedir. Şikayetler daha çok sanık ya da hükümlünün kimliğinin açıklanması ve her iki tarafın da iddialarına yer verilmemesi konularında olmaktadır (Cornils, 206, 207).

⁵¹Cornils, 194.

⁵²Cornils, 209.

⁵³Helne / Locher, 227.

⁵⁴Helne / Locher, 228.

⁵⁵Strafgesetzbuch, 28. Bası, Beck-Texte im dtv. München 1994, 157.

sağlamaya yetmeyeceği ve mahkeme kararlarının mesleki amaçla yayınlanması olanağını da gereksiz yere sınırladığı eleştirisi yapılmaktadır⁵⁶.

Alman hukukunda, basının kendi kendini denetlemesinin, kamuoyunu önyargılı olmaya yönlendirici yayınları önleme konusunda başarılı olamadığı belirtilmektedir⁵⁷. 1956'da kurulmuş olan Alman basın konseyinin, basın ahlâk kurallarının ihlâli halinde sadece uyarıda bulunma yetkisi vardır⁵⁸.

İngiliz hukukunda, ön ve son soruşturma kural olarak alenidir. Önsoruşturmaya ilişkin bilgiler, ayrıntular verilmeksizin yayınlanabilir. Sonsoruşturmada ise, kural olarak yayın sınırlaması yoktur ve önsoruşturma da ayrıntılı biçimde yayınlanabilir. İngiliz hukukunda belli bir işlemin aleni olup olmadığı sorusunu cevaplandırmakta, o işlem yapılırken medya temsilcilerinin bulunup bulunmaması büyük rol oynamaktadır. Aleniliğin kaldırılması, yani medya mensuplarının bulunamaması sınırlı hallerde sözkonusu olmaktadır. Başlıca gizlilik halleri küçüklerin yargılanması ve ırza tecavüz olaylarıdır. (1933 tarihli Çocuklar ve Gençler yasası 39, 1976 tarihli Cinsel Suçlar yasası 4 ve 6)⁵⁹.

İngiliz hukukunda mahkemeyi etkilemeye yönelik davranışlar ise, "mahkemeye saygısızlık suçu" olarak cezalandırılmaktadır⁶⁰. 1981 Tarihli Mahkemeye Saygısızlık yasası m. 2, görülmekte olan davanın gidişatını etkilemeyi hedefleyen sözlü, yazılı ve radyo ile yapılan yayınları cezalandırmaktadır. Sözkonusu yasaya göre bir yayının suç oluşturabilmesi için, belli bir davanın görülmesine ciddi zarar vereceği ve etki edeceği

⁵⁶ **Bornkamm**, 221-222. Alman hukukunda 1962 tarihli tasarı m. 452'de ise, bir dava görülürken medyada, davanın gidişatını veya bir delilin değerini ve davada verilecek hükmü ihsas edecek yayınların veya mahkeme üyelerinin, tanık ya da bilirkişilerin tarafsızlığını veya gerçeğin bulunmasını ihlâl edecek biçimde resmi olmayan araştırmaların sonucunu açıklamanın suç olduğu öngörülmüştür. Tasarının bu hükmü Alman öğretisinde, düşünceyi açıklama özgürlüğünü, özellikle basın özgürlüğünü, ceza muhakemesinin korunması gereksinimiyle savunulamayacak ölçüde sınırlayacağı ve koğuşturma makamlarının eleştirilmesine olanak vermeyeceği gerekçesiyle eleştirilmektedir (**Bornkamm**, 231 vd.).

⁵⁷ **Bornkamm**, 227.

⁵⁸ **Bornkamm**, 226.

⁵⁹ **B. Huber**, "England und Wales". Öffentliche Vorverurteilung und faires Strafverfahren (yay. A. Eser / J. Meyer), Freiburg i. Br. 1986, 23-24 vd.

⁶⁰ "Mahkemeye saygısızlık" kurumu XII. yüzyıldan beri İngiliz hukuk sisteminde kabul edilmektedir ve toplum yaşamında basının öneminin artmasıyla da gelişmiştir. Mahkemeye saygısızlık sayılan eylemler jürinin bulunduğu sistemle değil, basit muhakeme usulüne göre yargılandığından, bu kurumun yargıya müdahalelerin önlenmesinde özellikle etkili olduğu belirtilmektedir. İngiliz ceza hukukunda mahkemeye saygısızlık iki türlü olmaktadır. "Doğrudan saygısızlık" mahkemenin küçük düşürülmesidir. Mahkeme salonunda mahkeme üyelerini veya diğer kişileri tahkir, beyanda bulunmaktan kaçınma, tehdit, sarhoşluk, uygunsuz kıyafet, protesto gibi. "Dolaylı saygısızlık" ise, basın, televizyon veya radyo yayınlarıyla kamu davasının gidişatını, yargılamanın dürüstlüğüne tehlikeye düşürmektir (**Huber**, 5; **Bornkamm**, 3 vd., 26 vd.).

konusunda önemli tehlike yaratması gerekmektedir. "Önemli tehlike" büyük değil, fiili tehlikeyi ifade etmektedir⁶¹.

İngiliz hukukunda mahkemenin, sponsoruşturmada, yargılamanın dürüstlüğünün tehlikeye düşeceğinden korkulan hallerde, davaya ilişkin haberlerin yayınlanmasını erteleme yetkisi bulunmaktadır (İngiliz Mahkemeye Saygısızlık yasası 4). Tanık ve sanığın kimliğinin açıklanmasının yasaklanması da mümkündür (İngiliz Mahkemeye Saygısızlık Yasası 11)⁶².

Amerikan hukukunda mahkemelerin, sanığın ikrarda bulunduğu gibi erken açıklanmasının savunma şansını çok azaltabilecek olan belli olguların yayını yasaklamaları, basın tarafından bir tür "önsansür" olarak nitelendirilmiş ve yüksek mahkeme 1976'da "Nebraska basın davası" olarak tanınan davada şu ilke kararını vermiştir: "Dava hakkında yayın yapılmasını yasaklama kararı, ancak tüm diğer araçlarla dürüst yargılamanın güvencelenmesinin mümkün olmaması durumunda geçerlidir⁶³. Yüksek mahkemenin kararına göre, mahkemeler kural olarak medya için yayın yasağı öngöremezler. Ancak, istisna olarak şu koşulların varlığı halinde yayın yasağı getirilmesi mümkündür: 1) olayın özelliğinin o dava hakkında aşırı yayın yapılacağına düşürülmesini haklı kılması, 2) duruşmanın ertelenmesinin veya davanın başka yere naklinin ya da jüri üyeleri ile dava süjelerinin medyaya dava hakkında bilgi vermelerinin yasaklanmasının, medyanın davayı etkilemesini önlemeye yetmeyeceğinin anlaşılması, 3) münferit olayda yayın yasağının etkili biçimde infaz edilebileceğinin güvencelenmesi⁶⁴. Yayın yasağı getirebilmek için bu üç koşulun birarada bulunmasının aranması, Amerikan uygulamasında mahkemelerin yasaklama kararı verebilmesini çok zorlaştırmaktadır⁶⁵.

Öte yandan, Amerikan mahkemelerinin, mahkemelerin saygınlığını ve duruşmanın disiplinini ihlâl eden davranışları cezalandırma yetkisi vardır. Bu açıdan, dürüst yargılamayı zorlaştıran yayınların "mahkemeye saygısızlık suçu" olarak nitelendirilip buna göre cezalandırılması mümkündür⁶⁶. Ancak, Amerikan yüksek mahkemesi, 1940'lardan beri içtihatlarında, mahkemelerin saygınlığına değil, basın özgürlüğü temel hakkına öncelik tanımaktadır. Birçok kararda, mahkemelerin saygınlığının, mahkeme kararlarının tartışılmasını engelleyeceği ve meslekten hakimlerden medyanın etkisinde kalmaksızın hüküm verme dayanıklılığına sahip olmalarının bekleneceği görüşleri vurgulanmıştır. Bu nedenle Amerikan uygulamasında

⁶¹Huber, 34 vd.

⁶²Huber, 53.

⁶³Weigend, 283-284. Nebraska basın davasının konusu, yargıcın, sadece dava süjeleri ile pois için değil, medya için de haber yasağı koymuş olmasıydı. Amerika'da küçük bir kasabada bir ailenin 6 bireyinin öldürülmesi olayı, kamuoyunu dehşete düşürmüştü ve medyanın bu konuda sürekli ayrıntılı yayın yapmasına neden olmuştu. Bu nedenle, olaydan 3 gün sonra savcılık ile tutuklu sanığın müdafii, yargıçtan, yayın yasağı getirmesini talep etmişler ve talepleri kabul edilmişti. Yüksek mahkeme ise, bu davadaki yayın yasağının anayasaya aykırı olduğuna karar vermişti (Bornkamm, 189 vd.).

⁶⁴Bornkamm, 221, Weigend, 284-285.

⁶⁵Weigend, 286.

⁶⁶Weigend, 286.

bir yayının, yargılamanın dürüstlüğünü ihlâl ettiğinin kabul edilmesi ve ilgililerin cezalandırılması hemen hiç mümkün olmamaktadır⁶⁷.

III. SONUÇ

1. Özgürlükler çoğulcu (klasik) demokrasinin ayrılmaz bir parçasıdır⁶⁸. Özgürlüksüz demokrasi düşünülemez. Özgürlüklerin en önemlilerinden biri, düşüncenin açıklanması, başkalarına duyurulması özgürlüğüdür. Demokratik toplumlarda bireylerin her konuda bilgi edinme ve yorum ya da eleştiri yapabilme özgürlükleri vardır. Medya, bu özgürlüğü yaşama geçirme aracıdır.

Medya özgürlüğü, bir yandan düşüncenin açıklanması özgürlüğünün kapsamına girmekte (Ay m. 26) ve bu açıdan anayasada, "basın hürdür, sansür edilemez" biçiminde ifadesini bulmaktadır (Ay m. 28). Öte yandan medya, temelinde "düşünce ve düşüncenin açıklanması özgürlüğü bulunan ve demokratik toplum yönetiminde önemli bir rol oynayan" kamuoyunu bilgilendirme ve yönlendirme işlevini görmektedir⁶⁹. Düşünceyi açıklama özgürlüğü kullanılırken, bireylerin öğrenme-bilme özgürlüklerini kullanmalarına da fırsat verilmiş olmaktadır⁷⁰.

Gerçekten, basın bir yandan kamuoyunun açıklanmasına, diğer yandan ise, onun oluşmasına ve gelişmesine hizmet etmektedir. Toplumda aydın bir kamuoyunun oluşması ve belirmesi için haberleşme kanallarının açık tutulması, haberlerin her türlü araçla özgürce alınıp verilebilmesi ve yayılabilmesi şartır⁷¹.

2. Ancak, özgürlükler hiç bir zaman ve hiç bir toplumda sınırsız olamaz. Özgürlüklerin pratik bir değer ifade edebilmesi için çerçevelenmesi, düzenlenmesi gerekir⁷². Yukarıda ikinci bölümde gördüğümüz gibi, bir çok hukuk sisteminde medya özgürlüğüne, ceza yargılamasını etkilememesi amacıyla, az veya çok sınırlar çizilmiştir.

Demokratik rejimin sağlam temeller üzerine oturduğu, yani toplumu oluşturan bireylerce geniş ölçüde benimsendiği, özgürlük düşüncesinin ve geleneğinin kökleştiği toplumlarda bu çerçeve geniş tutulmaktadır. Demokrasinin tam olarak yerleşmediği ülkelerde ise, çerçeve dar tutulmakta, buna rağmen medya özgürlüğünün kötüye kullanılmasıyla başa çıkılamadığı izlenimi edinilmektedir⁷³.

3. Kuşkusuz, bir ülkede demokrasinin başarısı, sadece demokrasinin dayandığı hak ve özgürlüklerin pozitif hukuk kuralları olarak ifade edilmesiyle sağlanamaz. Bunun

⁶⁷Welgend, 287-288.

⁶⁸Ayrıntılı bilgi için bak. B. Dinçkol, "Klasik Demokrasinin Temel İlkeleri ve Anayasa Mahkemesi Kararları" İBD 65 (1991/1-3), 49; M. Kapanı, Kamu Hürriyetleri, Ankara 1981, 173; T. Ateş, Demokrasi Kavram Tarihi Süreç İlkeler, İstanbul 1976, 119. Ayrıca bak. L. Lipson, Demokratik Uyarlık, Ankara 1984, 448.

⁶⁹Kapanı, 265 vd.

⁷⁰Özek, 3-4.

⁷¹Kapanı, 267; Lipson, 457-458.

⁷²Kapanı, 264.

⁷³Kapanı, 220.

sağlanabilmesi için, toplumu oluşturan bireylerin demokrasinin ilkelerini özümsemeleri, hak ve özgürlüklerinin sınırının bilincinde olmaları, başkalarının hak ve özgürlüklerine, saygı göstermeleri, dolayısıyla bir demokrasi geleneği ve kültürüne sahip olmaları gerekmektedir. Demokrasi geleneği ise, kısa sürede yerleşemeyen, toplumda adeta kuşaktan kuşağa aktarılan bir kavramdır, moral nitelik ve inançlara sahip değildir.

Toplumumuzda demokrasi geleneğinin henüz tam olarak yerleştiği söylenemez. Hatta, insan hak ve özgürlükleri de (dolayısıyla sanığın hakları da) toplum bilincine henüz yerleşmemiştir. Bu nedenle, yazılı hukukun insan hak ve özgürlükleriyle ilgili normları genellikle uygulanmamakta, yani toplum, batılı anlamda insan hak ve özgürlüklerini bir ihtiyaç olarak duymamaktadır⁷⁴. Yüzyıllara dayanan bir devlet deneyimine rağmen, islam öncesi dönemde ve islamda batılı anlamda özgürlük ve insan hakları kavramı bulunmamasından gelen alışkanlıkla, insanın insan olmak nedeniyle hak ve özgürlüklere sahip olduğu düşüncesi ülkemizde geç gelişmeye başlamış ve henüz yerleşmemiştir⁷⁵.

4. Bu durumda medya mensuplarının da hak ve özgürlüklere saygı göstermemesi, aynı toplumun bireyleri olmaları nedeniyle beklenen ve doğal bir sonuç gibi görünmektedir. Ancak, medya mensupları özellikle bizim ülkemizde toplumu aşmak durumundadır. Medyanın kamuoyunu yönlendirme ve oluşturma konusundaki etkisi ona önemli bir görev yüklemektedir ki, bu da, toplumda demokrasi geleneğinin yerleşmesine, demokrasi kültürünün oluşmasına katkıda bulunmak, bir anlamda toplumu, belli etmeden eğitmektir. Bunu yapabilmek için, medya mensuplarının önce kendilerinin demokrasinin ilkelerini özümseyerek başkalarının, bu arada sanığın hak ve özgürlüklerine saygı göstermeye alışmaları gerekmektedir.

Öte yandan, dürüst yargılama ilkesi, mahkemelerin, hiç bir önyargıya sahip olmaksızın sanığın yargılayabilmesini gerektirmektedir. Bunun için medyadan beklenen, suç haberlerinin toplumu etkileyecek biçimde abartılarak verilmemesi, masumluk karinesinden yararlanan sanığın mahkeme kararından önce kamuoyunda mahkûm edilmemesi ve beraat eden sanık için suçlandığı sıradakiyle aynı yoğunlukta yayın yapılarak kamuoyunun gözünde de beraatinin sağlanmasıdır⁷⁶. Kısacası medya, mahkemeden önce sanığı yargılayıp hüküm vermemelidir. Bu hem mahkemeyi etkileyecek, hem de masumluk karinesini ihlâl edecek bir durumdur. Unutulmalıdır ki, masumluk karinesi sadece adli makamları değil, medyayı da bağlayan bir ilkedir⁷⁷.

5. Hukukumuzda, medyanın dürüst yargılamayı etkilemesine karşı yasal önlemlerin, ikinci bölümde değinildiği gibi, bazı yönlerden yeniden gözden geçirilmesi

⁷⁴Bak. N. Kunter, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul 1989.

⁷⁵Kunter, 25 dn. 48.

⁷⁶Dönmezer, Basın, k. n. 331.

⁷⁷Bak. K. Maren, "Medienfreiheit und Unschuldsvermutung" Goldtdammer's Archiv für Strafrecht, 1980, 373-374. Masumluk karinesinin üçüncü kişileri ancak dolaylı olarak bağladığı konusunda bak. J. Bornkamm, "Die Berichterstattung über schwebende Strafverfahren und Persönlichkeitsrecht des Beschuldigten", NSIZ 1983, 3, 104. Ayrıca bak. H. Grave, "Der von der Presse als Taeter bezeichnete Tatverdaechtige" NJW XXXIV, 5 (1981), 210.

gerekmektedir. Ayrıca, şimdiye kadar basın için öngörülen çerçeve, artık televizyon ve radyo yayınları için de, basın özgürlüğüyle dengeli biçimde çizilmelidir.

Ancak, bu konuda asıl önemli olan, "medya ahlâk kuralları"nın oluşmasıdır. Bu kurallar, demokrasi kültürünün ve geleneğinin yerleşmesine paralel olarak oluşacaktır. Toplumun demokrasi kültürü açısından gereken düzeye ulaşması, özgürlük bilincine varması, ancak yine düşünce özgürlüğüyle sağlanabileceğinden, medyanın, sorumluluğunun bilincine varmasıyla medya özgürlüğünün en iyi biçimde sınırlanmış ve güvencelenmiş olacağına inanmaktayız. Kendi kendini denetleme sisteminin başarılı olabilmesi için, pozitif hukuk kurallarıyla oluşturulamayan, güçlü, köklü bir sosyal değer yargı ve inanç sisteminin yerleşmesi gereklidir⁷⁸.

Toplumun uygarlaşmasına eşsiz bir nitelik katan demokratik yönetim biçimi⁷⁹, günümüzde en iyi yönetim biçimi olarak kabul edilmektedir. Medya da demokratik toplumda, sorumluluk duygusu taşıdığı ve düzeyli olduğu ölçüde büyük manevi otoriteye sahip bir güçtür⁸⁰. Demokratik ilkelere inanmış, idealist medya mensuplarıyla, çoğunluğu sosyo-politik ve kültürel açılardan henüz yeteri kadar gelişmemiş olan toplumlarda bile insan hak ve özgürlüklerine saygılı ve yargılamanın dürüstlüğüne müdahalenin sözkonusu olmadığı bir medya geleneğinin oluşturulabileceği düşüncesindeyiz.

---

⁷⁸Abadan, 105.

⁷⁹Lipson, 10-11.

⁸⁰Kapani, 269.